

לימוד תורה בביטוי שפתיים – בירור הלימוד מן "ודברת בס"

פרשת ואתחנן (שיחה 4) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מה המקור בתורה, למצוה זו של "תלמוד תורה"?

הרמב"ם ("ספר המצוות", מ"ע י"א) כותב – "... ושננתם לבניך אלו תלמידך... וכבר נכפל ציווי זה כמה פעמים. 'ולמדתם אותם' (דברים ה/א) 'למען ילמדו' (דברים לא/ב)... עכ"ל.

והרמב"ם מתבסס על מקור למצוה זו שאמרו חז"ל בקידושין (כ"ט): דוקא מהפסוק הזה.

אבל מאותו הפסוק הידוע ב"קריאת שמע" של "ודברת בס" בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" (דברים ו/א) הרמב"ם לומד ממנה רק על מצוה אחרת של "קריאת שמע" (שם, מ"ע י"י) ולא על מצות לימוד התורה.

בגמרא עצמה היה בדבר זה מחלוקת, מה לומדים מהפסוק של "ודברת בס". אמנם היו שקבעו בגלל פסוק זה כי "קריאת שמע" היא מצוה דאורייתא. אבל היו שסברו כי היא רק מדרבנן. ומה לנו לעשות עם הפסוק של "ודברת בס"? **אמר אב"י**, ההוא בדברי תורה כתיב (ברכות כ"א). (ויש להוסיף הערה: אבל כולם מודים שהפסוק האחר של "לדבר בס" הנאמר בפרשה שניה של 'קריאת שמע' (דברים יא/ט) ודאי כי שם מדובר על לימוד תורה (ברכות יג). ובכדי למנוע כפילות הפסוקים, נצטרך ללמוד שמדובר ב"ודברת בס" של פרשה ראשונה שבקריאת שמע).

כאשר נעיין בפשוטו של מקרא בכל הפרשה הראשונה ההיא, לכאורה נראה שמדובר על קריאת שמע.

- "ואהבת את ה'... בכל נפשך" (=כלומר, מסירת נפש בפועל למען יחוד ה')

- "והיו הדברים האלה... על לבבך" (=לקשור תפילין, שם כתובה פרשת קריאת-שמע, סמוך ללב)

- "בשבתך בביתך" (ולמדו מכאן שהעוסק במצוה פטור מן קריאת-שמע, ברכות י"א).

- "וקשרתם לאות על ידך" (רושמים בתפילין פרשת קריאת שמע)

- "וכתבתם על מזוזות ביתך" (פרשת קריאת שמע).

מכל אלו נראה להקיש שפסוק "ודברת בס" אף הוא מוסב על קריאת-שמע.

אבל, במדרש ספרי (ואתחנן, פסקא ל"ד) רואים שדרשו מהפסוק הזה גם כן לימוד תורה!.

אמרו: "ודברת בס" – עֵשׂים עיקר ואל תעשם טפלה. שלא יהא משאך ומתנדך אלא בהם. שלא תערב בהם דברים אחרים. שלא תאמר למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת כנענים ת"ל 'ללכת בהם' ולא להפטר מהם" עכ"ל (וממשיך שם המדרש לדרוש על שאר הפסוקים בכיוון של 'קריאת שמע').

וכן במסכת יומא (י"ט): פרשו את הפסוק "ודברת בס" בשני המישורים.

א. "ודברת בס" (1) **בָּס** (=בקריאת שמע, להשמיע בקול רם בביטוי שפתיים) – ולא בתפילה.

(2) **בָּס** (=בקריאת שמע) יש לך רשות לדבֵר, (לשאול בכבוד הנכנסים) [אבל] ולא בדברים באחרים.

(כלומר בעניין אחר אין ההיתר הזה, והכוונה לתפילה, שאסור להפסיק ולשאול בכבוד הנכנסים).

ב. רב אחא אומר ודברת בס (מפרש רש"י: דברי תורה) עשה אותן קבע ואל תעשם עראי... השח שיחת חולין עובר בעשה" עכ"ל.

הרי לפנינו שחז"ל דרשו פסוק זה גם על "קריאת שמע" וגם על "לימוד תורה".

ואנו שואלים, אחרי שכבר מצאנו פסוקים רבים המודיעים לנו על מצוות תלמוד תורה (כפי שפירט הרמב"ם), אזי לפי דעת הספרי, ואב"י (ברכות כ"א) ור' אחא (יומא י"ט): משום מה יש לנו הפסוק הזה הנוסף של "ודברת

בס"?

אבל כאשר נדייק נמצא כאן שיש שני לימודים חשובים.

(1) מהר"ל ("גור אריה") מפרש דיוקם של חז"ל לעשות דברי תורה עיקר, כי לא נכתב בתורה תיבה אחת "ודברתם", כמו שהדיוק בכללי סגנון לשון הקודש היה קובע, אחרי שכבר הזכיר לפני זה "הדברים האלה". ולכן, הפיצול לכתוב בשתי תיבות "ודברת בס" באה לשם ההדגשה. דוקא "בס" תדבר. (אמר הגר"א שיש כאן רמז. כי "בס" הוא נוטריקון: ב' של בראשית (=תורה שבכתב) ומ' של 'מאימתי קורין את שמעי' (=תחילת משניות של תורה שבעל פה). כלומר יש כאן מצוה שיהא כל עיסוקנו רק בתורת הקב"ה.

(2) עוד ענין חשוב למדנו כאן מעצם הנושא של "ודברת בס". והוא שלא יוצאים ידי חובת תלמוד תורה אלא אם כן מבטאים בשפתיים. (שו"ע בעל תניא, הל' תלמוד תורה, סוף פ"ב, וכן סידור מהר"י עמדין, דף 96). כי הרי נפסק "הרהור לאו כדיבור דמי" (ברכות כ:.) ואם זו היא מצוה שבדיבור, חייבים לבטאות כל מלה.

הרש"י מלאדי הביא לכך ראייה גמורה מהגמרא (שו"ע הרב, הל' תלמוד תורה, ב"ב).

במשנה (ברכות טו.) כתובה מחלוקת אם הקורא קריאת שמע ולא השמיע לאזנו, אם יצא ידי חובתו או לא. ובגמרא (טו.) "אמר ר' יוסף מחלוקת בק"ש דכתיב 'שמע ישראל' אבל בשאר מצוות דברי הכל יצא. והכתיב 'הסכת ושמע ישראל! ההוא בדברי תורה כתיב!' עכ"ל. הרי שבדברי תורה צריכים להשמיע לאזנים! (ואע"פ שמדברי רש"י שם לא משמע כך, אבל עיין בשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סי' ח' ס"ק י"א הביא מ"פני יהושע", מהרש"ם ו"נחל איתן" שהקשו על רש"י. ושם בס"ק י"ג הביא מהגרש"ט ב"חיי עולם" שהמהרהר בדברי תורה מעותד לשכחה, ואין התורה בגדר קיום אצלו, והוי בכלל השוכח ד"ת ומתחייב בנפשו, (וכמו כן כתב מהרש"א, עירובין נד. ד"ה ותורין חיי וכו' "דע"י ותפתח פומך ולא תלמוד בלחשה תתקיים התורה שלא תשכח אותה, ותורין חיי. משא"כ אם לא תוציאה בפה, תשכח ולא תתקיים ביד ולא תורין חיי"), ולכן לא שייך לברך על לימוד כזה. והקשה הגאון ר' עובדיה יוסף [וצ"ל] "קשה, הרי כשבא ללמוד דבר מתוך דבר על כרחך הוא צריך להרהר ולתור במחשבתו לדמות מילתא למילתא, ולא סגי בלאו הכי... מכל מקום עיקר המצוה נשלמת כשחוזר ומסדר את הדברים בפיו, שמתוך כך מתבחרים הדברים ועומד על אמיתותן, ונקבעים ג"כ בלבו ובזכרונו" עכ"ל).

ונ"ל בס"ד **להביא ראייה גמורה** מהגמרא בברכות (ג:.) שבפרשה שניה כתוב "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס" (דברים יא, יט) ופרשו: "הכי קאמר רחמנא: אגמירו בנייכו תורה כי היכי דליגרסו בהו". והרי זה דומה לאיסור ערוות הבת שלא כתוב בתורה, אלא נלמד בקל וחמר מן בת הבת הכתובה. כן בענינו האב חייב בגירסא מקל וחמר של הבן, כי גם הוא עצמו הוא בנו של אביו וחייב ללמד את עצמו! ועיקר דין תלמוד תורה נכתב אצל החיוב ללמד את הבן. (רמב"ם, ספר המצוות, מ"ע י"א). וכל הנ"ל הוא אפילו למאן דאמר שבפרשה ראשונה "ודברת בס" מוסב על קריאת שמע.

ונלע"ד **עוד ראייה** מן דיני אבלות. "אָבְל אסור בדברי תורה, מדקאמר רחמנא ליחזקאל 'הָאֵנָק דוֹס' (מ"ק ו.) ומשמעות הדברים שאם ישתוק, בזה הוא כבר נמנע מן לימוד תורה. והרי יש לו יכולת להרהר דברי תורה בלבו? אלא אין זו תורה.

ראיה נוספת יש להביא מהמנהג לשים מלח על שולחן-אכילה "והוא מגין מן הפורענות" (רמ"א על או"ח קס"ז/ה) מבאר "משנה ברורה" (ס"ק ל"ב) "דאיתא במדרש, כשישראל יושבין וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצוות, השטן מקטרג עליהם, וברית מלח מגין עליהם" עכ"ל. וצ"ע כי גם היושבים ומחכים לחבריהם יוכלו להרהר בדברי תורה? אלא שאין זו מצוה דאורייתא כמו הביטוי בפה.

- וראוי לפרסם דברי "חובות הלבבות" (שער עבודת ה', פ"ד) על המצוות שאנו מקיימים את חיובנו גם בלב וגם באברים. והוא מזכיר דוגמאות לכך בהזכרת יחוד ה' (קריאת-שמע, בפב ובלב) וכן הקריאה בספר ה' ולמידתו (גם זאת בפה ובלב). והנה מחבר "חובות הלבבות" לא הביא מצות לימוד תורה כחובת מצוות "הלבבות" בלבד, ברשימה שמביא שם בהמשך!

- וכאשר נפנה לדברי חז"ל, מצאנו בזהר (מ/קה.) "ובכולא בעי עובדא לתתא לאתערא לעילא. תא חזי, דמאן דאמר דלא בעי עובדא בכולא או מלין לאפקא לון ולמעבד קלא בהו תיפח רוחיה... בגין דהרהור לא עביד מדי ולא אתעביד מניה קלא ולא סליק". וכן כל השבחים שאמר רשב"י אודות דברי תורה רק ע"י ביטוי פה, "מלה דאורייתא אתחדשת מפומיה דבר נש" (זהר א/ד:).
  - וככה זה מפורש בירושלמי (תענית ד/ סוף ב) "ואשים דברי בפיך, זו תורה" ומפרש "קרבת העדה": "שצריך להוציאן בפיו, ושיהו שנונין בפיך".
  - וכן אבות דר' נתן (כט/סוף א) "הניעור בלילה ואינו פותח פיו בדברי תורה".
  - וכן "מדרש רבי עקיבה בן יוסף על התגין" המובא ב"בתי מדרשות" (הו"ל הרב שלמה אהרן ורטהיימר, ח"ב דף תע"ו) וזה לשונו: "כל הפותח פיו בתורה נעשים לו חפציו".
- הרי כולם הדגישו הנחיצות לבטאות בפה.

חז"ל קבעו שעיקר לימוד תורה הוא בביטוי פה.

- "כל אדם לעמל נברא שנאמר 'אדם לעמל יולד' (איוב ה) איני יודע אם לעמל פה או לעמל מלאכה נברא? כשהוא אומר 'נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו' (משלי טו) הוי אומר לעמל תורה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' (יהושע א) הוי אומר לעמל תורה נברא". (סנהדרין צט:). הרי מפורש שייחסו את לימוד התורה לפיו של אדם דוקא. גם בפסוק ב' (כי אכף) וגם בפסוק ג'. (לא ימוש).
- "אם אדם משים את לחייו כאבן זו שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו" (עירובין נד.) כתב שם רש"י: "לחייו אינם נלאים מלחזור על לימודו וללמד לאחרים". ובלשון שמו"ר (מא"י) "כל מי שאינו משים לחייו כאבן זו, אינו זוכה לתורה" עיי"ש מהר"ז: "לדבר תמיד".
- ידוע שנפסלה תורתו של דואג האדומי "ותשא בריתי עלי פיך" (סנהדרין קו:). מפרש שם מהרש"א: "... ולא היה משמיע קולו בדיבורו בדברי תורה כענין שנאמר בחנה 'רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע' דכן הדין בתפילה, מה שאין כן בדברי תורה דצריך האדם להשמיע קולו בגירסתו" עכ"ל.

למדנו מעיונונו כאן כמה זה חשוב לבטא בשפתיים כל מה שהאדם לומד.

אמנם הלומדים ב'חברותא' יוצאים ידי חובתם ע"י "שומע כעונה" (כמוסבר בדברי שו"ע בעל תניא ודברי מהר"י עמדין). ואמנם בעת שהאדם מעיין וחושב בעומק הענין, או הוא מחפש בספרים אסמכתות וראיות, והרי הוא נמנע אז מלבטא בשפתיים! אלא עליו לדעת שאז הוא מקיים דרגא ב' של תורה, וכמו אדם שנוסע לישיבה לא ייענש על ביטול זמן של הנסיעה, כי הרי היא לצורך הלימוד, כן החיפוש בספרים הוא הכשר-דבר למען הבנת התורה בכלל. וכן העיון המחשבתי הוא חלק חשוב של התורה ואין לזלזל בו, אבל הוא לא עיקר הלימוד, שהוא הקריאה בשפתיים. לכן על האדם לצמצם בהנ"ל ולהזדרז בכדי שיוכל לחזור למדריגה העליונה של הלימוד.

הגר"א (ישנות אליהו, על פאה א/א) כתב בשם "זהר חדש" (מדרש הנעלם, תחילת פי אחרי מות), שבאמירת כל תיבה ותיבה האדם יוצר מלאך ("עשה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד" - אבות, ד') ולכן כמה יש לו לאדם ליהרר לא ללמוד בעיון בעיניים בלבד.

במדרש (דב"ר סוף פי ח"י) שבעה דברים אמר שלמה על העצל, "ומה שאמר משה היה גדול מכולם. 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו' - הוצא דבר מתוך פיך! עכ"ל. והאריך בזה "אורחות צדיקים" (שער העצלות): "ומי שמתעצל בזה שלא יוציא דבריו מפיו, אין לך עצלות גדולה מזו!"

[הערה: הגורס בלחש – ישכח את לימודו וגם יענש על זה.

חסרון זה של השמעת הקול גורם לאדם לשכוח את התורתו, כמפורש בעירובין (נד.) "תלמיד אחד היה לר"א שהיה שונה בלחש. לאחר ג' שנים שכח תלמודו. תנא תלמיד אחד היה לו לר"א שנתחייב שריפה למקום. אמרו, הניחו לו. אדם גדול שימש". ומפרש שם מהרש"א שמדובר באותו התלמיד שגרס בלחש, ומחמת זה שכח תלמודו. וצ"ע משום כך יתחייב בשריפה? ומפרש שו"ע בעל תניא כי המתרשל עובר על קללת חז"ל "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו" (אבות, ג'). ועוד: "המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו... מורידין אותו מגדולתו" (יומא לח:). וכיון שהדבר כך, הרי חיוב גמור לגרוס בקול בכדי לזכור כל מה שהאדם לומד.

וכך הרמב"ם כותב: "וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו. אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח" (הל' תלמוד תורה, גיב). ותמוה, למה הרמב"ם לא כתב שמפסיד בזה מצוה מדאורייתא (כדברינו לעיל) ורק כתב שבזה מפסיד זכרונו? וצריך לומר שבאמת הלומד הזה מבטא בשפתיו, אלא עושה זאת בלחש, בקול חלוש ונמוך. וכך הסגנון בעירובין (נד.) על תלמיד שגרס בלחישה ושכח את כל תלמודו. הרי הוא מקיים בכל זאת מצוה דאורייתא, אלא שהוא מפסיד את זכרון הדברים לאורך ימים. ולזה התכוון הרמב"ם.

על המשנה "אפילו אחד שיושב עוסק בתורה הקב"ה קובע לו שכר, שנאמר 'ישב בדד וידום'" (!) (אבות, ג) כתב המאירי: "וענין 'וידום' פירושו קול נמוך, מענין קול דממה דקה, והוא לימוד בינו לבין עצמו" עכ"ל. הרי שלא יעלה על הדעת לימוד של קריאה בעיניים והפה סגור אפילו כאשר הלומד הוא יושב בדד, ורק על לימוד כזה המשנה לא הודיעה לנו שה' יקבע לו שכר!

אמנם הנקדנים סבורים שהגר"א מתיר ללמוד דברי תורה בהרהור. כי בשו"ע (או"ח מז/ד) נפסק שהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך ברכת התורה (=ומזה גופא יש ראייה שלדעת השו"ע אין אז מצוה דאורייתא של תלמוד תורה!) והביא "ביאור הלכה" ד"ה המהרהר וכו' שלדעת הגר"א גם בהרהור יש מצוה, שהרי כתיב "והגית בו יומם וליילה" (יהושע א/ח) ולכן יש לברך גם על ההרהור בדברי תורה. עד כאן מהגר"א. על זה סומכים המקילים, אבל נ"ל שהללו לא הבינו מה שהגר"א אמר. הגר"א לא בא להקל מדברי תורה אלא להחמיר עליהם. כלומר, גם הוא יודה ש"הרהור לאו כדיבור דמי" (כמפורש בברכות כ:) ולא אמר אלא לענין ברכת התורה, שגם על ההרהור יש לברך. אבל לסבור שמקיימים בהרהור מצוות עשה דאורייתא, ודאי גם הגר"א מסכים שלא מקיימים. והנה כדי לדעת מה היא עמדתו של הגר"א בנידון, כדאי לשמוע דבריו בפירושו למשלי (ב/ג) "כי אם לבינה תקרא... להבין דבר מתוך דבר צריך לקרוא אותה בפה... ועיי קריאת החכמה בפה יגלו דקדוקיה ופריטיה". ובהערות של תלמידו רמ"מ משקלאו (ב/ו) "כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה": "מפיו ממה שילמד החכמה ויוציא מפיו – ידע החכמה על בוריה". כלומר, אין מדובר על פיו של הקב"ה, אלא על פיו של הלומד. ובכן, כיצד ניתן לחשוב שהגר"א יקל בדבר זה? (ע"ע דברי תלמידו המובהק הגר"ח ולו"ץ, "נפש החיים" א/יג)

עכשיו נחזור לפסוק שהתחלנו בו.

1. אמנם ממצוות "ולמדתם" (ה/א) ידענו על מצוות תלמוד תורה, כל אדם בפני עצמו.
2. מהפסוק "ולמדתם אותם את בניכם" (יא/יט) ידענו על המצוה ללמד את הבנים.
3. וההמשך שם "לדבר בס בשבתך בביתך" (יא/יט) הוא דין חינוך, שהילדים ידברו בנושאים הללו כל הזמן! (כדברי רש"י הירש, שם)
4. וכן מהפסוק "ושננתם לבניך" (ו/ז) למדנו שיהיו הדברים מחודדים בפיך ולא מעורפלים (קידושין ל.) לשון "שננא דחרבא". ולפי הדרוש למדו מכאן שחייב האדם לשלש לימודו, מקרא, משנה ותלמוד (שם).

5. אבל מן פסוק "ודברת בס" (ו/ז) יש לנו שני לימודים. (א) חובת קריאת שמע, (ב) חובת מבטא שפתיים בעת לימוד תורה. האם נאמר שיש כאן שתי דעות ניגודיות ושונות זו מזו או שיש איזה-שהוא קשר בין שני הלימודים הללו?

כדי להבהיר נקודה זו, הבה ונעיין במנהגו של ר' שמעון בר יוחאי שהיה נמנע מלקרוא קריאת שמע בכל יום. הוא נימק זאת באומרו: "זה שינון וזה שינון, ואין מבטל שינון מפני שינון. והא תנינן 'הקורא מכאן ואילך' (=אחרי ארבע שעות של היום) לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה". הא בעונתה, חביבה (היא) מדברי תורה! (וקשה על רשב"י!) א"ר יודן: רשב"י (אינו כמו כולם) על ידי שהיה "תדיר" בדברי תורה, לפיכך אינה חביבה יותר מדברי תורה. אמר ר' אבא מארי: לא תנינן אלא 'כאדם שהוא קורא בתורה' - הא בעונתה, כמשנה היא. רשב"י כדעתיה, דרשב"י אמר "העוסק במקרא מדה ואינה מדה". (לכן עדיף לו שינון מאשר לקרוא קריאת-שמע שהיא רק מקרא). ורבנן עבדי מקרא כמשנה" [שווים זה לזה] (ירוש', ברכות א/ סוף ב). אותה סוגיא מופיע גם בירושלמי שבת (א/ב) ושם הגירסא של ר' יודן היא "רשב"י ע"י שהיה "חדיד" בדברי תורה. ובירושלמי על ברכות הגירסא "תדיר" בדברי תורה. וכמובן, יש כאן יצוג לענין לימוד בקיאות ועיון.

כיצד יש לפרש קטע זה בירושלמי?

פעילות של קריאת שמע היא של קבלת עול מלכות שמים. כפי דברי ההסבר של "נפש החיים" (מיא סוף ההגהה) הממליך עליו את הקב"ה באמירת "אחד" אינו רק לומר שאין עוד אֵל אַחַר, אלא בא לומר שאין שום מציאות ממשית בעולם חוץ מזו של הקב"ה. ע"י קריאה נפלאה זו האדם מנשגל מעליו כל הקליפות של חיים ארציים ומגושמים, ועומד מול בוראו ויוצרו פנים-אל-פנים כאשר הוא שואף "לאשתאבא בגופא דמלכא" (זהר א/ריז:). כלומר אז האדם מכיר במבט של אמת על מה נוסדו כל יסודות עולם. ולכן במשפט עקרוני זה של "שמע ישראל" האדם מתחיל את יומו, ובמשפט עקרוני זה האדם מסיים את יומו (ק"ש על המטה). ולכן הוא גם המשפט המכריע בו האדם מתחיל דיבורו הראשון בילדותו (רמב"ם, הל' תלמוד תורה, א/ו) ובו הוא מסיים את שנותיו עלי אדמות, כי היא ההכרזה הסופית של הגוסס ("גשר החיים", פ"ב קטע א).

אבל רשב"י קבל את כל המטען הרעיוני הזה מן כל קטע וקטע בלימוד תורה שלו, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה. את הכל הוא ראה באספקלריא של קבלת עול מלכות שמים. כל פרור של תורה הגיע אליו מן שולחנו של מלכו של עולם, והוא התייחס אל פרור הידיעה בהתאם לכך. ולכן, היות שלמד תורה בעמקות האופיינית לו, הוא "זלזל" בקריאת שמע ואמר שהיא רק "מקרא". ולכן לפי הגירסא בירושלמי על מסכת ברכות אמר ששונה רשב"י שהוא "תדיר" בתורה, ולפי הגירסא בירושלמי על מסכת שבת, ששונה רשב"י שהוא "חדיד" בתורה, הוא החליט ששאר הבריות יקבלו "עול מלכות שמים" מן קריאת המקרא הזה. אבל הוא (שר בית הזוהר) היה מקבל הכרה ברורה בעול מלכות שמים מן כל מקום שהיה משנן בתורה שבע"פ (=קצת מזה נמצא בפירוש "ספר חרדים" על הירושלמי שם). ולכן, לקרוא קריאה טכסית היתה בשבילו ירידה של "העוסק במקרא מדה ואינה מדה", ובלשון תמיהה הוא הממשיך שם "ורבנן עבדי מקרא כמשנה?". כך אפשר לפרש המאמר. ובאמת, במהר"ל ("נתיבות עולם", עבודה, פ"ט) הגדיר ק"ש כמצוות "קריאה", ולא "לומד ק"ש".

הערה: ודאי כי רשב"י למד מקרא בכל העיון המצטרך. אבל כאן ב"קריאת שמע" האדם לא מתעכב ושוהה כדי לעיין וללמוד כל תיבה, כמו שצריכים לעשות בעת שהוא לומד המקרא, אלא הוא קורא כאן קריאה טכסית. ולכן, רשב"י שהיה "תורתו אומנותו" ולא היה מבטל אפילו רגע כמימריה, העדיף ללמוד באותו הזמן. וכמו שהגרי"א הסביר את הגמרא "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה ג). כי לגרוס מקרא בלבד הוא מעין "ביטול תורה". ומכאן אור חוזר על דעתו של אב"י האומר כי "ודברת בס" מוסב על דברי תורה (ברכות כא). כי הוא וסייעתו המשיכו קו מחשבתו של רשב"י, ולא לו שהם כמותו. לקרוא קריאת-שמע אינו מגיע לדרגתו של לימוד התלמוד.

אבל החולקים עליו אומרים כי "ודברת בס" מוסב על "קריאת שמע" ומדובר על מצוה לכלל ישראל, וזהו כל שכן בזמננו שאין לנו אדם שהוא בדרגת "תורתו אומנותו" (דעת ר' יוחנן, שבת יא.) (ועיין רי"ף על שבת דף י. שפירש כי ר' זירא כעס על ר' ירמיה שהפסיק לימודו בגלל תפילה, כי הוא סבור שגם בזמנו, שהיה אחרי ר' יוחנן, הוא בגדר של "תורתו אומנותו", כי היה דומה לרשב"י. ע"כ ההערה.

ועוד, כי "קריאת שמע" היא רק פסיעה ראשונה לקראת קריאה של כל התורה כולה, היא מאותה מהות, היא מאותה איכות. דברים אלו נתבארו במנחות (צט): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' - אמר ר' יוחנן משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, קיים 'לא ימוש'. ודבר זה אסור לאומרו לעם הארץ. רבא אמר: מצוה לאומרו לעם הארץ. (מעניין הדבר שהרמב"ם לא הביא דין זה בהל' תלמוד תורה, למרות שרבא הוא בתרא ולכאורה הלכה כמותו. רמב"ם פסק לחומרא שאסור לומר דין זה לעם הארץ, כדברי ר' יוחנן משום רשב"י שהוא תנא, ודלא כרבא שהוא אמורא).

נחזור לדיון בו התחלנו.

בברכות (יג:) היו סבורים התנאים שפסוק "ודברת בס" מוסב על קריאת שמע כשלעצמה. אבל אביי (בברכות כא.) מסביר שפסוק זה הוא רק סעיף של תלמוד תורה (שצריך להיות בביטוי שפתיים), ותלמוד תורה הוא העיקר. לדעתו של אביי, הקריאה הטכסית בכל יום של ק"ש היא רק מדרבנן. אבל המצוה דאורייתא של "ודברת בס" היא דוקא זו שנקרא בכל דברי התורה, ולא רק בפרשה קצרה זו. וכך הבין גם רשב"י, ולכן הוא לא הפסיק שינון שלו מפני מקרא. כל שכן שהלימוד בעיון ובהבנה הוא שוה יותר מאשר כל קריאה טכסית. ("העוסקים במקרא מדה ואינה מדה")